

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on julkaisun kustantajan pdf.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Erävaara, T. 2019. Taiteen uudet kontekstit ja taiteilijan muuttuvat roolit. Teoksessa I. Tanskanen. (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 6 - 10.

URL: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167170.pdf>

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia. Kokoelman tai sen osien käyttö on sallittu sähköisessä muodossa tai tulosteena vain henkilökohtaiseen, ei-kaupalliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Muuhun käyttöön on hankittava tekijänoikeuden haltijan lupa.

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Erävaara, T. 2019. Taiteen uudet kontekstit ja taiteilijan muuttuvat roolit. In I. Tanskanen (eds) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Reports from Turku University of Applied Sciences 256. Turku: Turku University of Applied Sciences, 6 - 10.

URL: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167170.pdf>

All material supplied via TUAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Taiteen uudet kontekstit ja taiteilijan muuttuvat roolit

TAINA ERÄVAARA

Tämä Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiaan kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen toinen julkaisu Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä *taiteilijan rooliin* yhteisöissä koostuu pääasiassa artikkeleista, jotka Luova tuottaja ja Soveltava taide -koulutusten opiskelijat ovat kirjoittaneet opinnäytteinä tekemistään kehittämishankkeista. Heidän tekstinsä käsittelevät ajankohtaisia taiteen kentän teemoja, kuten taiteilijaa ja taidetta yhteisöissä sekä taiteen pedagogiikkaa. Lisäksi julkaisun johdannossa YAMK-kouluttajat avaavat esimerkiksi taiteilijapedagogin mahdollisuuksia museokontekstissa, kulttuurihyvinvoinnin käsitettä ja ammatillista elämäkertaprosessia työskentelytapana. Tässä julkaisussa taide ja taiteilijuus näyttävät moninaisina, ne eivät lukiudu yhteen merkitykseen vaan ovat prosessissa olevia käsitteitä, joita määrittellään yhä uudelleen.

Kaikkien taiteen kentällä toimivien työ, roolit ja toiminnan kontekstit ovat muutosessa – niin taiteilijoiden kuin kuraattorien, taidepedagogien ja museoalan ammattilaistenkin. Muutos on osa laajempaa työelämän murrosta, joka liittyy keskusteluun uudesta työstä. Pia Houni ja Heli Ansio näkevät tämän linkittyvän taiteilija-ammatteihin, taiteilijuuteen ja olevan rinnakkaista työn muutosten kanssa (Houni & Ansio 2014, 385). He toteavat, että ”työ yleensä on muuttumassa taiteellisen työn kaltaiseksi” (emt.). Taiteilija-ammattaja ja uutta työtä yhdistävät esimerkiksi työn yksilöllisyys, ”rajattomuus” ja mosaiikkimaisuus (emt., 376). Näihin työn ja taiteilijuuden muutoksiin pyrimme vastaamaan Taideakatemiaan YAMK-koulutuksissa.

Toisaalta taiteen toimintaympäristöt ovat moninaistuneet ja siirtyneet instituutioiden ulkopuolelle. Taiteilijan rooli on yhä useammin yhteisöllinen, osallis-

tava ja erilaisia konteksteja ja osaamista yhdistelevä. Tämä teema toistuu useassa tämän julkaisun artikkelissa. Amanuenssi Silja Lehtonen luo artikkelissaan katsauksen taiteilijan muuttuviin konteksteihin, ja Sanna Tiivola pohtii, voidaanko taideläh- töisillä menetelmillä muuttaa yhteisön toi- mintakulttuuria.

Hans Abbing on kirjoittanut uudesta taitei- lijatyypistä, hybriditaiteilijasta (ks. Abbing 2002). Heli Ansio, Pia Houni & Mikko Piispa pohtivat Abbingin hybriditaiteilijan määrittelyä:

...hybriditaiteilijat yhdistävät taiteellisia, taiteeseen liittyviä ja siihen liittymättömiä taitoja erilaisissa töissä. Heille moniam- mattilaisuus on oma valinta eivätkä he katso uhrautuvansa kuten taiteilijat, joille 'päivätyö' on välttämätön paha. (Ansio et al. 2018, 6; ks. myös Lehikoinen & Pässilä 2016.)

Taiteilijuuden muutoksesta kertoo myös se, että ollaan valmiita kehittämään esi- merkiksi osallistavan taiteen menetelmiä (Ansio et al. 2018, 13). Sari Karttunen kir- joittaa laajentuvasta taiteilijuudesta yhtei- sötaiteen kontekstissa:

Taiteilijuuden laajentumista il- mentää myös se pürre, että työs- kentelyyn hyväksytään taiteen ulkopuolelta tulevia tavoitteita. Kyse ei ole pelkästään yhteisötai- teilijoiden omista poliittisyhteis- kunnallisista päämääristä vaan myös toimeksiantajien hankkeille asettamista tavoitteista.

Lisäksi taiteilijat vaihtelevat työtapoja ja menetelmiä eri kontekstien välillä (Kart- tunen 2017). Hybriditaiteilijuuden käsite

on ajankohtainen ja se nousee esille tä- män julkaisun teksteissä. Maria Karoliina Lukala ja Katja Juhola puolestaan pohtivat yhteisötaiteen ja -taiteilijuuden problema- tiikkaa omien case-esimerkkiensä kautta.

Työelämän ja taiteen kentän muutos kulttuurialan koulutuksessa

Taiteidenvälisyys, taiteilijan muuttuvat roolit ja työpolut sekä muut taiteen ken- tän uudet ilmiöt inspiroivat koulutuksen suunnittelijoita. Turun ammattikorkea- koulun kulttuurialan ylempään ammatti- korkeakoulututkintoon johtavissa koulu- tuksissa halutaan ottaa huomioon taidea- lojen ja työelämän muutokset. Esimerkiksi Soveltavan taiteen (2015–2018) ja Taiteen uudet kontekstit (2018–) koulutuksissa taiteen eri alojen ammattilaisilla on mah- dollisuus kehittää kykyjään moniammatil- lisissa yhteisöissä ja projekteissa sekä vah- vistaa kehittäjäosaamistaan.

Tässä artikkelikokoelmassa kouluttajat tuovat esiin muutamia tällä hetkellä ja tu- levaisuudessaakin keskeisiä ilmiöitä. Yksi niistä on kulttuurihyvinvointi, johon yli- opettaja Liisa-Maria Lilja-Viherlampi sekä projektipäällikkö Anna-Mari Rosenlöf avaavat eri näkökulmia tämän julkaisun artikkelissaan. Kulttuurihyvinvointiosa- amisen kehittämiseksi onkin selvä yhteis- kunnallinen tarve, mihin vastataan niin, että Turun ammattikorkeakoulussa alkaa vuoden 2020 alussa monialainen Kulttuu- rihyvinvoinnin YAMK-koulutus.

Tämän julkaisun johdanto-osassa yliopet- taja Pirita Juppi ja lehtori Ilona Tanska- nen tarkastelevat ammatillista elämäker- taprosessia, yhtä kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen keskeistä metodologiaa. Koulutuk-

sen aikana toteutettu ammatillinen elämäkertaprosessi luo opiskelijoille uusia näkökulmia omaan taiteen kentän toimijuuteen, taiteilijuuteen ja omiin rooleihin.

Ammatillinen elämäkertaprosessi tukee oman ammatillisen identiteetin sekä omien vahvuuksien ja osaamisen, kehittämistarpeiden sekä opintojen aikaisen osaamisen kehittymisen jatkuvaa reflektiota. Prosessi on suhteessa taidealan ammattikentän muutoksiin sekä uusiin kulttuurityöelämän ammattikuviin, esimerkiksi kulttuurivierin, yritysmailman ja taiteen ja tieteen vuoropuhelun alueilla. Oman taiteilijaidentiteetin ja vahvuuksien tunnistaminen kytkeytyy nykyisten ja tulevaisuuden toimintaympäristöjen analysointiin ja ennakointiin sekä kehittäjäotteen vahvistumiseen. (Taiteen uudet kontekstit YAMK-koulutuksen opetussuunnitelma 2018–2019.)

Ammatillinen elämäkertaprosessi auttaa opiskelijoita yhtäältä hahmottamaan oman työpöytänsä käännekohtia, joita voivat olla esimerkiksi sattumat, opinnot, tragediat tai pakko (ks. Ansio et al. 2018, 11). Toisaalta prosessi tukee oman työpöydän vahvuuksien tunnistamisessa ja uusien ammatillisten avauksien rakentamisessa.

Kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien koulutusten strukturoitu ja dialoginen ammatillinen elämäkertaprosessi tukee myös taiteilijoiden ydintaitojen kehittämistä ja työelämässä vaadittavaa resilienssiä. Heli Ansio ja Pia Houni toteuttivat 2012 laajan kyselyn taidealan ammattilaisille (Houni & Ansio 2014, 377). Kyselyssä kävi ilmi, että kaikille taiteilijoille yhteisiä ydintaitoja ovat ”muutoksen ja epävarmuuden sietokyky, kyky kurinalaiseen työskentelyyn sekä kyky arvioida omaa työtä” (emt., 379).

Uudet taiteen kontekstit saattavat avautua oman taiteilijuuden ja taiteellisten prosessien syvällisen ymmärtämisen, erilaisten kokeilujen, uusien toimintamallien omaksumisen ja tulevaisuusajattelun kautta. Uudet tekemisen tavat ja erilaiset yhteistyön muodot voivat parhaimmillaan synnyttää uudenlaisia taiteen tekemisen tilanteita, tiloja ja rooleja. Uusien roolien ja tekemisen tapojen hahmottamisen yhteydessä voi nousta esiin kysymyksiä, jotka kytkeytyvät digitaalisuuteen, ekologisuu-teen ja paikallisuuteen. Esimerkiksi digitaalisuuden kautta avautuu mahdollisuuksia uusiin yleisöihin ja ansaintamalleihin (Suonpää 2018, 8).

Mitä uusissa konteksteissa toimiminen edellyttää taiteilijalta? Uusien avauksien tekemisessä vaaditaan ainakin taiteilijan, taiteilijakollektiivin tai kuraattorin riskinottoa, itsensä haastamista ja uusiin ajatuksellisiin, tilallisiin ja ajallisiin konteksteihin menemistä. Vaaditaan myös erilaisten prosessien ymmärtämistä ja omien kompetenssien päivittämistä. Eri-tyisesti tulisi huomioida seuraavat asiat: itsereflektio, kuuntelemisen taito, dialogi muiden tekijöiden ja osallistujien kanssa, kriittinen ajattelu, paikantuminen, kontekstin tuntemus, eettiset ja ekologiset kysymykset sekä vastuulliset toimintatavat. Nämä kysymykset nousevat esille myös viime vuonna julkaistussa erilaisia kuraattorin käytäntöjä pohtivassa teoksessa. (Ks. Elfving & Hannula 2017.) Niin ikään Minna Haapasalo ja Leena Kela (2017, 21–24) ottavat kantaa taiteilijalta vaadittavaan osaamiseen listatessaan joukon kysymyksiä, joihin taiteilijoiden olisi hyvä vastata erilaisissa konteksteissa työskennellessään. Kysymysten teemat liittyvät muutoksen mahdollistamiseen, näkyväksi tekemiseen, keskustelun avaamiseen, ihmisten kanssa toimimiseen ja tietojen valintojen tekemiseen. Haapasalo ja Kela

kirjoittavat (emt., 24) lisäksi taiteen erilaisista variaatioista.

Ruohonjuuritason taidetoiminta muuttaa taiteen esittämisen ja tuottamisen tapoja, ja apurahoja myöntävien tahojen linjaukset vaikuttavat esimerkiksi taiteilijavetoisten gallerioiden toimintaan. Vakiintuneiden toimintamallien kriittinen tarkastelu onkin aina kuulunut taiteeseen. Juuri nyt esimerkiksi kollektiivien toiminta ja vaihtoehtoiset kuratointitavat haastavat olemassa olevia rakenteita ja luovat uusia tapoja esittää taidetta. Myös taiteen välittäjäportaan haasteet on otettu kehittämiskohteeksi. Vastauksia etsitään esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelman avulla. Ohjelman tavoitteena on

tehdä näkyväksi taiteellisen osaamisen uudenlaista soveltamista, tukea välittäjäosaamisen kehittymistä, monipuolistumista ja organisoitumista, verkottaa ja tuoda yhteen aiheeseen liittyviä tahoja ja toimijoita ja tuoda taiteilijan asiantuntijuutta laaja-alaisesti yhteiskunnan eri osa-alueille (Taite, Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelma 2018).

Läänintaiteilija Krista Petäjäjärvi tarkastelee tätä kehittämisohjelmaa ja sen keskeisiä kysymyksiä tämän julkaisun artikkelissaan. Hän nostaa esille taiteilijan kompetenssien uudelleen määrittelyn tarpeen ja pohtii, voisiko taiteilijan osaamiselle olla laajempi yhteiskunnallinen tilaus.

Osa tässä julkaisuissa esiin tulevista YAMK-opiskelijoiden opinnäytteinä tehdystä kehittämistöistä suuntautui taidepedagogiikan ja oman pedagogisen osaamisen syventämiseen. Sarika Lipasti tutki taiteellisten interventioiden avulla, miten teatterilähtöiset menetelmät voisivat olla osana hoitotyön koulutusta. Teija Himmelroosin draamapedagogiset kompetenssit kehittyivät varhaiskasvatuksen kontekstissa. Sari Äikää-Torkkeli käsitteli ohjaajuutta ja vertaisoppimista interkulttuurisessa nuorisovaihdossa.

Tästä julkaisusta lukija löytää myös kaupunkiaktivismia, osallistavan teatterin käytäntöjä ja pyrkimyksiä vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin kuten ikääntymiseen. Tiina Butter esittelee tekstissään kehittämänsä TATAMURI®-menetelmän, joka mahdollistaa vakavasti muistisairaiden ja heidän omaistensa välisen vuorovaikutuksen itseilmaisun kautta.

Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemian kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavissa koulutuksissa opiskelijayhteisön merkitys vertaisoppimisen, jakamisen ja erilaisen kokeilujen foorumina on merkittävä. Opiskelujen aikana erilaiset narratiivit ja ajattelutavat kohtaavat sekä avaavat uusia näkökulmia omaan taiteelliseen työskentelyyn. Yhteisö auttaa taiteen tekemiseen liittyvän epävarmuuden sietokyvyssä, ja opiskelijayhteisössä on mahdollista organisoida uudella tavalla sekä löytää uusia merkityksellisiä taiteen tekemisen tapoja ja konteksteja. Tavoitteensa mukaisesti kulttuurialan YAMK-koulutus vahvistaa opiskelijan omaa osaamisen kirjoa ja laajentaa työllistymisen mahdollisuuksia.

KIRJALLISUUTTA

Abbing, H. 2002. *Why Are Artists Poor? The exceptional economy of the arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Ansio, A.; Houni, P. & Piispa, M. 2018. ”Ei ole keksitty sitä ammattinimikettä, mikä olisin”. Sosiaalisesti sitoutuneen taiteen tekijät ja hybridinen työ. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2018): 1, 5–17. Viitattu 10.8.2018 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201802143413>.

Elfving, T. & Hannula, M. 2017. *Kuratointi. Yhdeksän nykyaikaisen taiteen kuratoinnin käytäntöä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide.

Haapasalo, M. & Kela, L. 2017. Taiteen muuttujia. Taidetta erilaisissa konteksteissa. Teoksessa I. Tanskanen & P. Juppi (toim.) *Taiteen moniammatilliset kontekstit*. Turku: Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 94, 20–33.

Houni, P. & Ansio, A. 2014. Taiteilijan ammatti tänään – tietoja, taitoja, diskursseja. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014): 4, 375–387. Viitattu 10.8.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014120852200>.

Karttunen, S. 2017. Laajentuva taiteilijuus – yhteisötaiteilijoiden toiminta ja identiteetti hybridisaatio-käsitteen valossa. *Tahiti* 01/2017. Viitattu 10.8.2018 <http://tahiti.fi/01-2017/tieteelliset-artikkelit/laajentuva-taiteilijuus-%e2%80%93-yhteisotaiteilijoiden-toiminta-ja-identiteetti-hybridisaatio-kasitteen-valossa/>.

Lehikoinen, K. & Pässilä, A. 2016. Johdanto. Teoksessa K. Lehikoinen, A. Pässilä, M. Martin & M. Pulkki (toim.) *Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työssä*. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, *Kokos-julkaisuja* 1/2016, 7–33.

Suonpää, J. 2018. Taiteen toimintaympäristöt. Teoksessa T. Brendenbergh & J. Suonpää (toim.) *FAQ – Taiteen digitaaliset toimintaympäristöt*. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja B. Raportteja 101, 7–14.

Taike, *Taiteilijan asiantuntijuuden ja välittäjätoiminnan kehittämisohjelma* 2018. Viitattu 27.8.2018 <http://www.taike.fi/fi/taiteilijan-asiantuntijuuden-ja-valittajatoiminnan-kehittamisohjelma>.